

Medium

Search

Desi Stack · Following

★ Member-only story

Sunk Cost Fallacy

Original draft of an article in Marathi in the newspaper Sakal

3 min read · Just now

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Share

More

तिसरा मॅदू

डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

मा

इया कॉलेजकाळातील एक आठवण आहे. हिंदी चित्रपटसृष्टीत बलवान आणि पिळदार शरीरयष्टीच्या हिरोंचा बोलबाला सुरु झाला होता. साहजिकच तरुणांमध्ये त्याचे अनुकरण करण्याची ओढ-क्रेझ निर्माण झाली होती. माझ्या काडी-पैलवान मित्राला तर 'सलमान' व्हायचं वेडच लागलं होतं. आई-बाबांच्या मागे लागून लागून त्याने सुमारे पाच हजार रुपयांचे (त्या काळाचे) जिमचे साहित्य आणून घरातील त्याच्या खोलीत एक वैयक्तिक व्यायामशाळाचं बाटली होती. काही दिवस उत्साहात तासून तास व्यायाम केला. नंतर जसे शरीराने मानाणे मांडायला सुरुवात केली, तसे व्यायामाकडे दुर्लक्ष होऊ लागले. नंतर तर त्या सर्व सामग्रीची अडचणच वाटू लागली. वर्ष डळपटून गेलं आणि व्यायाम तर मात्र दोन आठवड्यांनंतरच बंद झालेला होता. 'मी त्यात एवढे पैसे घातले आहेत' या विचारांनी ते सर्व मिळेल त्या किमतीत (म्हणजे 'अर्घ्या') विकण्याचीही इच्छा होईना. आर्थिक नुकसान होणारच होतं. पण तो सगळी सामग्री तशीच ठेवणं हेच खरं नुकसान नव्हतं का?

बुडीत खात्याचा मोह

आपण अनेकवेळा काही गोष्टींमध्ये 'आधीच एवढं केलंय' म्हणून अडकून पडतो आणि पण परत फिरता येत नाही. या 'मॅटल मॉडेल'ला (मन:प्रारूप) म्हणजेच विचार-चित्राला 'संक कॅस्ट फॅल्सी' म्हणजेच 'बुडीत-खात्याचा मोह' म्हणू शकतो. हा असा मानसिक सापळा आहे, जो तुमच्या वैयक्तिक निर्णयांपासून ते सरकारच्या धोरणांपर्यंत सगळीकडे दिसतो. या विचार-चित्रात, आपण एखाद्या गोष्टीत येऊ, पैसा किंवा श्रम घातल्यामुळे ती सोडणं आपल्याला कठीण जातं, जरी पुढे काहीही फायदा होणार नसला, तरीही. आपण म्हणतो, 'इतकं केलंय, तर आता सोडणं योग्य नाही; पण वास्तवात मागचं नुकसान लक्षात घेऊन पुढचं नुकसान वाढवणं अजूनच घातक ठरतं. उदाहरणार्थ, सरकार एखादा प्रकल्प हाती घेतं. काही करणंमुळे किंवा नीट नियोजन न केल्यामुळे जनतेकडून अनेक प्रतिपाद मिळत नाही. वासर कमी होतो; पण देखभालखर्च करावाच लागतो. तरीही सरकार तो प्रकल्प बंद करत नाही. कारण? आधीच एवढा खर्च झालाय! अशा प्रकारची अनेक उदाहरणे आपल्याला आजूबाजूला दिसतात, ती पाहूयात.

अनेकदा आपण अशा नात्यांमध्ये अडकून

पडतो जे मानसिक त्रास, अपमान किंवा सतत दुःख देत असतात. तरीही आपण ती नाती टिकवतो, याचे कारण आपण आधी खर्च काही दिलेलं असतं. वेळ, भावना, कधी कधी आर्थिक मदतसुद्धा. इतकी वर्षं एकत्र आहोत, आता तोडून कसं चालेल? हा विचारच आपल्याला अडकवून ठेवतो. पण सत्य असं असतं की, चुकीचं नातं जितकं लवकर संपवता येईल, तितकं उरलेलं आयुष्य आनंदात घालवता येईल, हा विचार करणंमुद्धा कधी कधी 'गुनद्या'सारखे वाटत असले तरी त्याचा विचार करावा, हेच हे विचारचित्र सुचवतं.

एखाद्या छोट्या शाहरातल्या दुकानात, जिथे ग्राहक येत नाहीत, विक्री होत नाही, तरी दुकानदार म्हणतो की "मी या दुकानात इतका पैसा घातलाय, आता बंद कसं करू?" पण याचा विचार होत नाही की रोज दुकान उपटून ठेवणं, माल आणणं, वीजबिल भरणं, हे सर्व अजून तोंटा करत आहेत. कधी कधी जुना व्यवसाय सोडून काही नवीन सुरु करणं हेच शाहणपणाचं असतं.

एखाद्या चित्रपट बघायला एखाद्या पॉरा चित्रपटगृहात जावं आणि नेमका तो चित्रपट जाग बोंबर निघावा, वेळ वाया जातोय, हे कळत असताना सुद्धा "आधीच एक तास झाला आहे, दीडही

रुपयाचं तिक्कीट काढलाय," असं म्हणत आरगण तो आता शेवटपर्यंत पाहतो आणि उरलेला वेळही वाया घालवतो. जे आधीच वाया गेलं आहे, त्याची भर अजून वेळ वाया घालवून का करायची?

काही शेअर्स मध्ये गुंतवलेले पैसे दिवसोदिवस कमी-कमी होत आहेत हे लक्षात येत असूनही लोक त्या शेअरना चिकटून राहतात. कारण, "आधीच पैसे घातलेत, आता विकलं तर नुकसान होईल." पण हे लक्षात घेतलं जात नाही की ज्यामध्ये गुंतवणूक अकार्यक्षम ठरलेय तिचा प्रत्येक दिवस एक 'नवीन नुकसान' आणत असतो.

ही सगळी उदाहरणे आपल्याला एक गोष्ट शिकवतात. मागे जे झालं, त्यासाठी आपण पुढे चुकीचे निर्णय घेऊ नयेत. जेव्हा आपण फक्त 'आधीच इतकं केलंय' म्हणून काही करत राहतो, तेव्हा आपला वेळ, पैसा आणि मानसिक ऊर्जा वाया जाते. ह्या मानसिक सापळाची जाणीव ठेवणं गरजेचं आहे.

गीतकार साहिर लुधियानवी यांच्या ह्या ओळी 'संक कॅस्ट फॅल्सी' या 'मॅटल मॉडेल'ला अगदी चपखल बसतात - "जो अपमाना जिसे अंजाम तक लाना न हो मुमकिन, उसे इक झूबसूरत मोड़ दे कर छोड़ना अच्छा।"

बुडीत-खात्याचा मोह

(झालं-गेलं, गंगेला मिळालं । गुंतता हृदय हे)

माझ्या कॉलेज काळातील एक आठवण आहे. हिंदी चित्रपटसृष्टीत बलवान आणि पीळदार शरीरयष्टीच्या हिरोंचा बोलबाला सुरु झाला होता. साहजिकच तरुणांमध्ये त्याचे अनुकरण करण्याची ओढ-क्रेझ निर्माण झाली होती. माझ्या काडी-पैलवान मित्राला तर 'सलमान' व्हायचं वेडच लागलं होतं. आई-बाबांच्या मागे

लागून लागून त्याने सुमारे ५०००/- (त्या काळाचे) रुपयांचे जिमचे साहित्य आणून घरातील त्याच्या खोलीत एक वैयक्तिक व्यायामशाळाच थाटली होती. काही दिवस उत्साहात तासंतास व्यायाम केला. नंतर जसे शरीराने गाऱ्हाणे मांडायला सुरवात केली तसे व्यायामाकडे दुर्लक्ष होऊ लागले. नंतर तर त्या सर्व सामुग्रीची अडचणच वाटू लागली. वर्ष उलटून गेलं आणि व्यायाम तर मात्र २ आठवड्यांनंतरच बंद झालेला होता. ‘मी त्यात एवढे पैसे घातले आहेत’ या विचारांनी ते सर्व मिळेल त्या किमतीत (म्हणजे ‘अर्ध्या’) विकायची ही इच्छा होईना. आर्थिक नुकसान होणारच होतं. पण ती सगळी सामग्री तशीच ठेवणं हेच खरं नुकसान नव्हतं का? आपण अनेक वेळा काही गोष्टींमध्ये “आधीच एवढं केलंय” म्हणून अडकून पडतो आणि मग परत फिरता येत नाही. या मॅटल मॉडेल (मनःप्रारूप) ला म्हणजेच विचार-चित्राला ‘संक कॉस्ट फॅलसी’ म्हणजेच ‘बुडीत-खात्याचा मोह’ म्हणू शकतो. हा असा मानसिक सापळा आहे जो तुमच्या वैयक्तिक निर्णयांपासून ते सरकारच्या धोरणांपर्यंत सगळीकडे दिसतो.

या विचार-चित्रात, आपण एखाद्या गोष्टीत वेळ, पैसा किंवा श्रम घातल्यामुळे ती सोडणं आपल्याला कठीण जातं, जरी पुढे काहीही फायदा होणार नसलं, तरीही. आपण म्हणतो, “इतकं केलंय, तर आता सोडणं योग्य नाही.” पण वास्तवात मागचं नुकसान लक्षात घेऊन पुढचं नुकसान वाढवणं अजूनच घातक ठरतं. उदाहरणार्थ, सरकार एखादा प्रकल्प हाती घेतं. काही कारणांमुळे किंवा नीट नियोजन न केल्यामुळे जनतेकडून अपेक्षित प्रतिसाद मिळत नाही. वापर कमी होतो पण देखभाल खर्च करावाच लागतो. तरीही सरकार तो प्रकल्प बंद करत नाही. कारण? “आधीच एवढा खर्च झालाय!” अशा प्रकारची अनेक उदाहरणं आपल्याला आजूबाजूला दिसतात, ती पाहूयात.

अनेकदा आपण अशा नात्यांमध्ये अडकून पडतो जे मानसिक त्रास, अपमान किंवा सतत दुःख देत असतात. तरीही आपण ती नाती टिकवतो, कारण आपण आधी खूप काही दिलेलं असतं. वेळ, भावना, कधी कधी आर्थिक मदतसुद्धा. “इतकी वर्षं एकत्र आहोत, आता तोडून कसं चालेल?” हा विचारच आपल्याला अडकवून ठेवतो. पण सत्य असं असतं की, चुकीचं नातं जितकं लवकर संपवता येईल, तितकं उरलेलं आयुष्य आनंदात घालवता येईल हा विचार करणे सुद्धा कधी कधी ‘गुन्ह्या’सारखे वाटत असले तरी त्याचा विचार करावा हेच हे विचार-चित्र सुचवतं.

एखाद्या छोट्या शहरातल्या दुकानात, जिथे ग्राहक येत नाहीत, विक्री होत नाही, तरी दुकानदार म्हणतो की “मी या दुकानात इतका पैसा घातलाय, आता बंद कसं करू?” पण याचा विचार होत नाही की रोज दुकान उघडून ठेवणं, माल आणणं, वीजबिल भरणं, हे सर्व अजून तोटा करत आहेत. कधी कधी जुना व्यवसाय सोडून काही नवीन सुरू करणं हेच शहाणपणाचं असतं.

एखादा चित्रपट बघायला एखाद्या पॉश चित्रपटगृहात जावं आणि नेमका तो चित्रपट जाम बोअर निघावा. वेळ वाया जातोय, हे कळत असताना सुद्धा “आधीच एक तास झाला आहे, दीडशे रुपयाचं तिकीट काढलाय,” असं म्हणत आपण तो आता शेवटपर्यंत पाहतो आणि उरलेला वेळही वाया घालवतो. जे आधीच वाया गेलं आहे, त्याची भर अजून वेळ वाया घालवून का करायची?

काही शेअर्स मध्ये गुंतवलेले पैसे दिवसोदिवस कमी-कमी होत आहेत हे लक्षात येत असूनही लोक त्या शेअर्सना चिकटून राहतात. कारण, “आधीच पैसे घातलेत, आता विकलं तर नुकसान होईल.” पण हे

लक्षात घेतलं जात नाही की ज्यामध्ये गुंतवणूक अकार्यक्षम ठरतेय तीचा प्रत्येक दिवस एक 'नवीन नुकसान' आणत असतो.

ही सगळी उदाहरणं आपल्याला एक गोष्ट शिकवतात. मागे जे झालं त्यासाठी आपण पुढे चुकीचे निर्णय घेऊ नयेत. जेव्हा आपण फक्त “आधीच इतकं केलंय” म्हणून काही करत राहतो, तेव्हा आपला वेळ, पैसा आणि मानसिक ऊर्जा वाया जाते. ह्या मानसिक सापळ्याची जाणीव ठेवणं गरजेचं आहे.

गीतकार साहिर लुधियानवी यांच्या ह्या ओळी 'संक कॉस्ट फॅलसी' या मॅटल मॉडेलला अगदी चपखल बसतात – “वो अफ़साना जिसे अंजाम तक लाना न हो मुमकिन, उसे इक ख़ूबसूरत मोड़ दे कर छोड़ना अच्छा।”

- डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

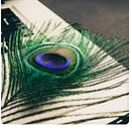
Sunk Cost Fallacy

Mental Models

Sakal

Marathi

Economics

Following

Published in Desi Stack

63 followers · Last published just now

Stories related to innovation and technology in India. Also includes discovering various aspects of ancient Indian Knowledge System.

Edit profile

Written by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

1.7K followers · 2.1K following

PhD in Geometric Modeling | Google Developer Expert (Machine Learning) | Top Writer 3x (Medium) | More at <https://www.linkedin.com/in/yogeshkulkarni/>

No responses yet

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

What are your thoughts?

Recommended from Medium

Jordan Gibbs

ChatGPT Is Poisoning Your Brain...

Here's How to Stop It Before It's Too Late.

Apr 30

14.8K

681

 In Psyc Digest by Alessia Fransisca

The 1-Minute Introduction That Makes People Remember You Forever

A Behavioral Scientist's Trick to Hack the "Halo Effect"

May 26 30K 715

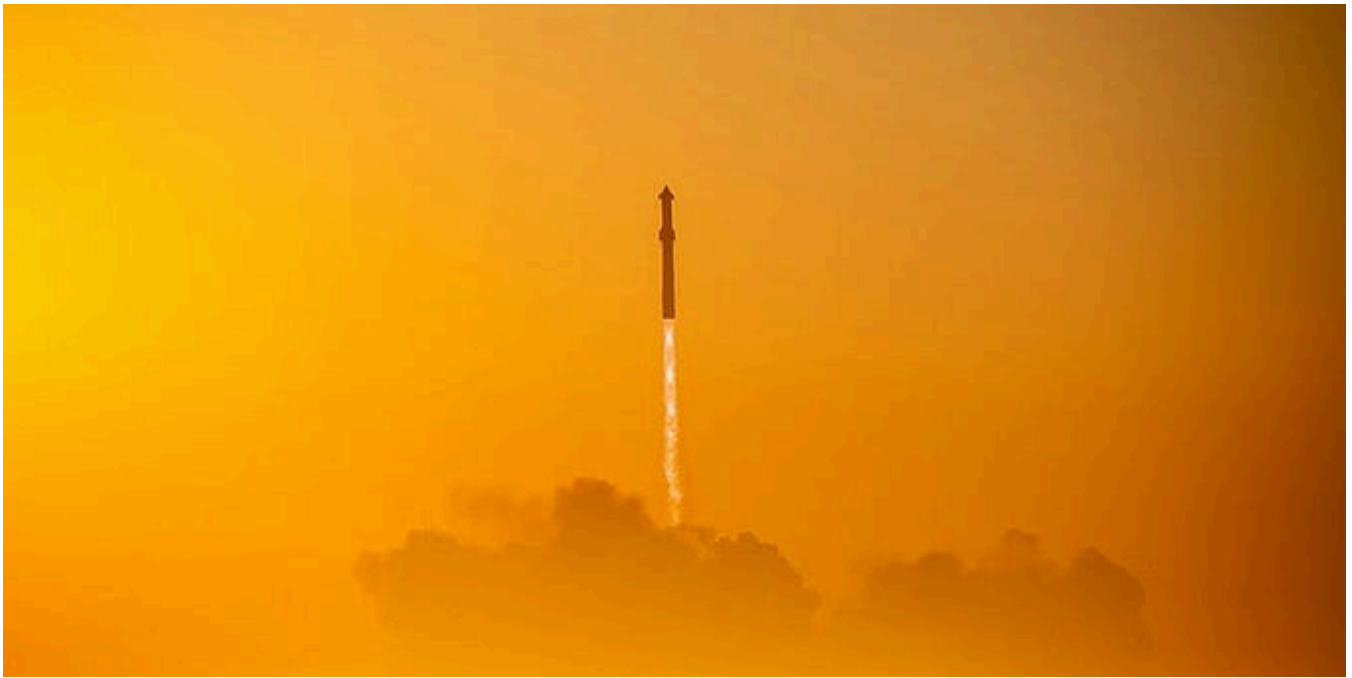

 iris 98

it's okay to disappear until you feel like you again

you are allowed to disappear until you find your way back to the person you were before the world got too loud

6d ago 🖱 5.9K 💬 123

Will Lockett

SpaceX Has Finally Figured Out Why Starship Exploded, And The Reason Is Even More Humiliating Than...

Musk is making a fatal mistake.

5d ago

8.7K

194

In Babel by Trevor Whitaker

Your Brain Was Never Supposed to Read

How a man-made invention rewired human cognition

★ 3d ago 🖱 8.1K 💬 203

 In Bitchy by Maria Cassano

This Tiny Thing Is a Massive Predictor of Divorce, According to an Expert

And it's not about sex, money, or arguing.

★ May 22 🖱 10K 💬 168

See more recommendations